

**Vlad Andrei MARAVELA\***

**IMPLICAREA BOIERILOR MUNTENI PE PIETELE ORAȘELOR  
ÎN TIMPUL SECOLULUI AL XVII-LEA<sup>1</sup>**

***The Involvement of Wallachian Boyars on the Town Markets  
during the Seventeenth Century***

*Abstract:*

*During this period, the wealth and the power of Wallachian boyars were tremendous. Domestic documents – acts of donation and confirmation, princely orders, acts of sale/purchase, writs, etc. – internal chronicles, accounts of foreign travelers help us depict a clearer picture of these huge nobiliary assets. The building of houses in the two residence towns of the country, their increasing implications into the commodity-money relations and the use of their own shops from the urban commercial areas for commercial transactions, these represented new realities which clearly marked the age. These facts were far less analyzed from a single novel point of view, that of civil architecture.*

*Keywords: boyars, financial activities, urban residences, noble estates, pre-modern economy.*

\*

Sfârșitul secolului al XVII-lea este vremea în care orașele cunosc un ritm mai viu de dezvoltare, în special reședințele de scaun de la București<sup>2</sup> și Târgoviște<sup>3</sup>, în administrația cărora îndeplineau funcții și rosturi importante dregătorii domnului, pârcălabii, vornicii și vameșii<sup>4</sup>. Boieri, dregători, slujitori vor fi atrași în mai mare măsură spre centrele urbane unde s-au străduit să dețină prăvălii, pivnițe, cârciumi, aducătoare de venituri, în timp ce negustorii specializați din târguri și orașe au urmărit să intre în stăpânirea unor loturi agricole, mori, iazuri și heleșteie, vii și livezi din lumea satelor, pentru a valorifica nemediat roadele acestora în cadrul pieții<sup>5</sup>.

---

\* Doctorand în istorie la Facultatea de Istorie, Filosofie și Teologie de la Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați.

<sup>1</sup> Cercetările s-au efectuat în cadrul proiectului POSDRU, nr. 88/1.5/S „Eficientizarea activității studenților din cadrul ciclului de studii doctorale” ID 61445– EFICIENT”.

<sup>2</sup> Cf. Fl. Georgescu, *Istoria orașului București*, I, București, 1965.

<sup>3</sup> Vezi N. Stoicescu, Cr. Moisescu, *Târgoviștea și monumentele sale*, București, 1976.

<sup>4</sup> Fl. Georgescu, *Istoria orașului București*, I, p. 133.

<sup>5</sup> Constantin Bălan, *Domnia Voievodului Constantin Brâncoveanu*, în „Revista de Istorie”, tom 41, 1988, nr. 9, p. 843.

În secolul al XVII-lea, numeroși mari boieri își construiesc – pe lângă casele din satele lor – și locuințe tot mai confortabile în București. Numărul caselor boierești amintite în documentele din acest secol este cu mult mai mare decât al celor menționate în secolul anterior. Sunt amintite astfel: casa lui Fiera mare logofăt la 1626 nov. 10<sup>6</sup>, a lui Ghiorma clucer, la 1635 iulie 17, a lui Evstratie al doilea logofăt, la 1645 iulie 12<sup>8</sup>, a lui Radu Dudescu logofăt, la 1650 mai 25<sup>9</sup>, a lui Colțea clucerul<sup>10</sup>, a lui Șerban Cantacuzino, situată în apropierea m-rii Sf. Ioan Grecesc, la 1663<sup>11</sup>, a lui Dumitrașco Corbeanu logofăt, lângă m-rea Sărindar, la 1666 febr. 1<sup>12</sup>, a lui Pârvu Cantacuzino logofăt, arsă în 1672<sup>13</sup>, casa lui Gheorghe Băleanu banul, locul de casă oferit de Constantin Brâncoveanu lui Cornea Brăiloiu la 1693<sup>14</sup> etc.

Marii boieri ai țării, care erau și mari dregători, locuiau majoritatea timpului în București. Una dintre pedepsele aplicate de domn boierilor în acest timp era și aceea de a-i obliga să stea la țară, la moșiile lor, privându-i de dreptul de a locui în capitală<sup>15</sup>.

Locuințele boierești din București din secolul al XVII-lea vor fi avut, probabil, o înfățișare asemănătoare cu a somptuoaselor palate ale Cantacuzinilor de la Filipești sau Măgureni, sau cu palatul din Fierăști. Aceste case erau clădite pe o pivniță mare, împărțită de obicei în patru compartimente, și aveau parter și etaj. La parter locuia personalul curții boierești, iar la etaj stăpânii. Etajul avea un foișor deschis, la care se ajungea pe o scară exterioară. După cum afirmă Edmund Chishull din vremea lui Constantin Brâncoveanu, casele boierești din București, grupate în apropierea curții domnești, erau „*frumos acoperite cu șindrila*” și „*zidite din piatră tare*”. Ele erau înconjurată de „*grădini și curți foarte întinse, împrejmuite cu trunchiuri întregi de stejar, așezate cât se poate de aproape unul de altul*”.

Boierii stăpâneau diverse proprietăți în oraș, cum ar fi case, prăvălii, mori, vii. În casele pe care și le construiau în orașe boierii locuiau, fie permanent, fie temporar, un anumit număr de zile pe an. Alături de casă aveau pivnițe de piatră – menționate separat în

<sup>6</sup> B.A.R., CXXV/53 (Biblioteca Academiei Române).

<sup>7</sup> *Idem*, XCVI/18.

<sup>8</sup> *Idem*, XLIII/76.

<sup>9</sup> *Idem*, XLIII/134.

<sup>10</sup> D.A.N.I.C., *M-rea Cotroceni*, XC/24 (Direcția Arhive Naționale Istorice Centrale).

<sup>11</sup> N. Iorga, *Documentele Cantacuzinilor*, p. 23.

<sup>12</sup> D.A.N.I.C., *Dep. Filipescu*, I/49.

<sup>13</sup> *Idem*, *Mitropolia*, LVII/27. Doc. din 1674 iulie 1.

<sup>14</sup> B.A.R., XLV/84.

<sup>15</sup> Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, p. 62.

documente – în care păstrau vinul obținut din viile din orașe și împrejurimi, precum și alte mărfuri și alimente.

Boierii – interesați din ce în ce mai mult în dezvoltarea relațiilor marfă-bani – vor căuta ca, pe lângă case, să-și cumpere un număr cât mai mare de prăvălii, pentru a putea să-și desfășoare produsele de pe domeniile lor, sau, ca să le folosească ca loc de depozit pentru mărfurile trimise spre vânzare pe piața externă. Nu întotdeauna, aceste proprietăți se află în orașul de reședință al proprietarului și atunci ele sunt date cu chirie la fel ca și proprietățile din orașele de reședință, ce nu îi sunt de trebuință.

Dacă se întâmplă să cumpere un loc pe care se găsește o casă sau prăvălie de care nu au nevoie, boierii pot obliga pe cei ce stau acolo să le plătească chiria din urmă, să demonteze clădirea și apoi să plece în altă parte, unde să-și construiască din nou casa sau prăvălia pe care au fost nevoiți să o părăsească; acest lucru fiind posibil, deoarece majoritatea construcțiilor sunt din lemn și pot fi ușor demontate și reconstruite. Probabil că pe aceste locuri – situate, de cele mai multe ori, în centrul orașului – boierii își construiesc „*temei de case*”.

Dar boierii nu stăpânesc în orașe numai case și prăvălii, ci printre proprietățile lor găsim numeroase mori și vii. În aceste orașe posedă și case și crame pentru prelucrarea vinului. Munca este făcută cu vieri special angajați sau cu poslușnicii pe care îi au la fiecare vie<sup>16</sup>.

Aceste prăvălii sunt mai mult locuri de popas pentru unele din mărfurile ce urmează a fi exportate, boierii ocupându-se în primul rând cu comerțul extern. Ei trimit spre vânzare pe piața internă sau externă produsele de pe domeniile lor. Printre boierii din Țara Românească care se ocupă cu comerțul și au relații comerciale cu Transilvania, Polonia, Veneția, Turcia etc. se găsesc Diicu mare spătar, Preda Brâncoveanu, Radu Socol<sup>17</sup>.

Marea majoritate a documentelor se referă la cele mai diferite aspecte ale vieții economice și sociale. Predomină mai ales actele de vânzare-cumpărare. Fac obiectul unor asemenea tranzacții casele, cu sau fără terenuri, situate în diferite mahalale ale orașului, locurile, pentru casă sau pentru agricultură, viile, București fiind până către începutul veacului al XIX-lea și un mare centru viticol al țării, pivnițele, de pământ, de lemn, sau, mai rar, de piatră, care serveau drept cârciumi și de locuri de păstrare a vinului și rachiului, prăvăliile,

<sup>16</sup> Lia Lehr, *Aspecte urbanistice în orașele Moldovei și Țării Românești*. În „Revista de Istorie”, tom 33, 1980, nr. 1, p. 76.

<sup>17</sup> Lia Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în secolele XVI-XVII*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, 1960, p. 299.

asemenea tranzacții fiind mai numeroase spre sfârșitul veacului al XVIII-lea, în raport direct cu dezvoltarea economică a orașului. Vânzarea robilor țigani este caracteristică, prin documentele de față, pentru secolul al XVII-lea și al XVIII-lea.

Urmărind cronologic actele de vânzare-cumpărare de case, putem constata, treptat, spre mijlocul veacului al XVIII-lea, o restrângere urbană, o concentrare accentuată a construcțiilor, în dauna întinselor locuri, cu vii, livezi, agricultură și numeroase acareturi. În mai toate documentele anterioare anului 1750 casele sunt, în majoritate, însoțite de mari terenuri, cu imense grădini de pomi. La 15 iunie 1688, de exemplu, se vindea, în vecinătatea mănăstirii Sărindar, o casă cu pivniță și un loc lung de 15 stânjeni; la 15 iunie 1696 o casă cu locul curții, cu grădină cu pomi, cu pivnițe și jicniță; la 8 mai 1706, în mahalaua bisericii Dintr-o Zi, o casă cu loc, cu grădină de pomi; la 17 mai 1710, o casă cu un loc de 55 1/2 stânjeni lungime pe 14 1/2 stânjeni lățime. Treptat, documentele vorbesc din ce în ce mai rar despre livezile din preajma caselor vândute, amintind numai „toate namestiile” necesare și, numai în cazuri excepționale, despre grădini cu pomi sau vie.<sup>18</sup>

Dezvoltarea orașului București a fost în strânsă legătură și cu caracterul său de mare vad comercial, de mare încrucișare de drumuri neguțătorești, fiind, în timp, o adevărată placă turnantă între Occident, Răsărit și Poarta otomană, precum și un centru nodal pentru comerțul din toate cele trei țări românești<sup>19</sup>.

Fac obiectul multor tranzacții de vânzare-cumpărare pivnițele și prăvăliile. La 12 iunie 1674, se vindea un loc de casă cu pivniță, lângă biserica Adormirea Maicii Domnului, la 1699 mai 25, un document consemnează vânzarea unei jumătăți de pivniță „la uliță”, iar la 24 ianuarie 1692 un document se referă la vânzarea unor case cu pivniță de piatră, prăvălii și cu loc, situate pe Ulița cea Mare.

Circulația bunurilor imobile înregistrează și cazuri de schimburi de proprietate. Frecvente sunt închirierile de locuri pentru construcții, de case sau prăvălii. Robii țigani constituiau și ei obiectul unui foarte întinse comerț și acest fapt se reflectă și în documentele noastre. Semnalăm astfel dese schimburi de țigani între mănăstirea Sf. Ioan cel Mare și logofătul Iani Cocorăscu (1692 august 5). Un alt schimb de țigani se face între frații Ianache Văcărescu mare agă și Ivan Văcărescu vătaf cu Theodosie mitropolitul țării, căruia îi dau două țigănci: Neaga și Mira și primesc pe Drăgana și Manea. În încheierea

<sup>18</sup> G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București*, p. 9.

<sup>19</sup> *Ibidem*, p. 11.

actului întocmit ei spun: „Deci ni-am tocmit cu sfinția sa de am făcut schimb, cap pentru cap, de am lăsat țigăncile noastre, ce scriu mai sus, să le stăpânească sfânta Mitropolie. Și sfinția sa au lăsat țiganii ce semnează mai sus să-i stăpănim noi” (1701 iulie 6)<sup>20</sup>.

Daniile, domnești sau particulare sunt și ele date social-economice dintre cele mai relevante. Între cei care donează averi mișcătoare și nemișcătoare se află și domnitorul Constantin Brâncoveanu care, la 8 februarie 1696, făcea danie un loc de casă în București lui Alexandru, fost mare postelnic. O donație consemnează și numele cronicarului Stoica Ludescu, ce dăruia, lui Chiriac, fără a se specifica și motivele daniei, un „loc cătu-i ține casa și denaintea ei încă doi stânjeni, ca să-i hie curteșoară”, lângă biserica Sf. Nicolae Șelari, pentru ca „să hie de acum înainte lui și feciorilor lui și nepoților moșie stătătoare și casii lui de pomeană, pentru că eu singur hărăzit-am de bunăvoea mea”. Din cuprinsul actului aflăm că Stoica Ludescu avea la Ulița Mare și un loc pentru o prăvălie, iar cel dăruit se învecina cu acesta (1674 septembrie 28)<sup>21</sup>.

Interesant este și documentul din 13 februarie 1704, prin care Marica, soția paharnicului Staico Merișanu, dăruia nepotului ei, Barbu Merișanu, un loc de casă în mahalaua Popa Ivașco, care are între martori, la locul cel dintâi, pe doi dintre feciorii domnitorului Constantin Brâncoveanu: „Constantin Brâncoveanul beizadea, mărturie” și „Ștefan Brâncoveanul beizadea, mărturie” (doc. nr. 87).

Un aspect cu totul inedit ne relevă un act de vânzare-cumpărare de casă, din 22 februarie 1702, care are drept vânzător pe cunoscutul pictor cantacuzinesc și brâncovenesc, Pârvu Mutu. Acesta, împreună cu soția sa Tudora, vinde lui Radu, mare clucer de arie și lui Iordache Crețulescu, mare cămăraș, frați, o casă în București, cu suma de 45 taleri. Deci se atestă foarte clar că Pârvu Mutu a locuit, până la data menționată mai sus, în orașul București, în mahalaua Fântâna Boului (doc. nr. 82)<sup>22</sup>.

În anumite împrejurări favorabile, clasa stăpânitoare cumpără case, prăvălii, locuri, vii și livezi în orașul Târgoviște și moșii, mai mari sau mai mici, în diferite sate ale județului.

Domnia lui Constantin Brâncoveanu se caracterizează printr-o avalanșă de cumpărări, începând cu domnitorul, copiii săi, apoi boierii: Mihai Cantacuzino spătar, marele vistier Șerban, Ianache Văcărescu și fratele său Ivan vătafu, Gheorghe Cornescu pârcaľab de

<sup>20</sup> G. Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București*, p. 13.

<sup>21</sup> *Ibidem*, p. 14.

<sup>22</sup> *Ibidem*, p. 29.

curte, precum și vornicul Pascale „*ispravnicul scaunului Târgoviște*” care era în același timp „*ispravnicul măriei sale*”, în diferite treburi personale.

Radu beizadea, fiul lui Constantin Brâncoveanu, în 1698 aug. 8, cumpără de la Gheorghe Cornescu, fiul lui Grigore Cornescu pârcălab de curte, case cu loc și grădină în mahalaua Sf. Nicolae din Târgoviște, pentru care dă 108 taleri. Sora sa, Stanca beizadea, cumpără mai multe locuri ca să-și mărească proprietatea ce are în Târgoviște. Mai târziu, în 1713 iulie 6, pentru 40 taleri cumpără de la Radu vtori sluger, fiul lui Radu șufariul, un loc de casă de 22 stânjeni lățime, care „*iaste pã lângă bolovanii grădinii măriei sale dãn sus despre biserica lui sventii Neculae cea stricatã*”.

Spătarul Mihai Cantacuzino cumpără (1699 dec. 15), de la trei vânzători diferiți, 850 stânjeni din moșia Doicești, plătind stânjenul cu câte 43 bani, probabil fiind loc frumos și roditor.

Un alt boier, Șerban mare vistier în divanul lui C. Brâncoveanu, cumpără moșie cu mori, livezi și dărstă în Dragomirești, pentru plătește 423 taleri (1699 ian. 18 și iun. 20).

Ianache Văcărescu, despre care se spune că era frate vitreg al soției lui C. Brâncoveanu, deci oarecum cumnat cu voievodul, se bucura de o deosebită favoare, dându-i-se în monopol vânzarea sării și a fierului „*aici în orașul domniei mele București și Târgoviște*”.

De pe urma acestui hatâr domnesc, precum și din diferite misiuni și slujbe ce-a ocupat, a avut beneficii însemnate din care, în afară de lux, bijuterii scumpe și viață de belșug, a cumpărat moșii prin care a întregit vatra părintească – Văcăreștii – apoi moșii în satele dimprejur și vii întinse în cuprinsul județului.

Ianache Văcărescu a cumpărat de cele mai multe ori singur, câteodată împreună cu fratele său Ivan vătaful și atunci când se ivește cazul că și vrei mănăstire are protimisic ca și el, cumpără împreună cu egumenul mănăstirii căutând însă, într-un timp relativ scurt, să-l convingă să renunțe, rămânând singur proprietar.

Între 1695-1712, Ianache Văcărescu cumpără părți de moșie în satele Tabăra de Jos, Tabăra de Sus, Stănești, Șcheiasca, precum și moșia Șușiani, plătind între 66-100 bani stânjenul sau cu 10-12,5 până la 15 taleri funia de câte 50 stânjeni fiecare. Locurile astfel cumpărate de Ianache Văcărescu totalizează o suprafață mare, după cum și suma care o plătește este apreciabilă, fapt care ne dă de gândit când știm că înainte de a fi dregător al lui Constantin Brâncoveanu, nu avea această posibilitate de cumpărare.

În aceeași vreme, vornicul Pascale, care ocupă mai tot timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu dregătoria de ispravnic al orașului Târgoviște, este unul dintre cei mai nesățioși cumpărători de locuri, pivnițe, vii, prăvălii, livezi și vaduri de moară în cuprinsul orașului<sup>23</sup>.

În Țara Românească, la București și Târgoviște vama târgului este încasată de pârcălabi în folosul domniei, care dăruiește o sumă fixă anuală – în București 50 galbeni mănăstirii Plumbuita, iar clerului domnesc 100 taleri anual; la Târgoviște se dă clerului domnesc 40 taleri anual din vama târgului de acolo<sup>24</sup>. Vama se ia „din toate bucatele, cine ce ar vinde în târgu acesta, veri de la boieri, au de la slujitori, au de la călărași, au dorobanți, au scutelnic, au popă, au călugăr, măcar ce om ar fi, de la toți să ia vamă după obicei, din toate cine ce ar vinde...”. Așadar nici un boier nu era scutit de această vamă. Cei ce sunt prinși că vând pe ascuns pe la casele lor, iar nu în târg, pentru a se sustrage de la plata vămii domnești, vor fi pedepsiți și li se va lua și „vama îndoită”<sup>25</sup>.

Plata produselor se făcea în două feluri. Atunci când era vorba de o tranzacție privind o cantitate mică de mărfuri, plata se făcea imediat; dacă însă tranzacția încheiată între părți se referea la o cantitate mai mare, plata se făcea parte la încheierea tranzacției, parte la livrarea mărfii sau la un termen dinainte stabilit. Ca o garanție a respectării contractului încheiat vânzătorul dădea zălog ocina sau ocinile lui, după cum suma era mai mare sau mai mică. Comerțul pe credit este folosit mai ales de aceia care practică comerțul pe o scară mai largă, aprovizionând nu numai piața internă, ci în multe cazuri și cea externă<sup>26</sup>.

Și unele produse meșteșugărești sunt vândute pe credit, ceea ce ne dovedește că această formă de comerț este folosită pe scară largă și în mod curent pe piața internă a Țării Românești. Astfel, avem cazul a trei cojocari din București, Dima, State și Zota, care vând lui Preda sluger și fiului său Mihai postelnic două cojoace de samur și unul de

<sup>23</sup> G. Potra, *Tezaurul documentar al județului Dâmbovița*, p. 18.

<sup>24</sup> L. Lehr, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, în „Studii. Revista de Istorie”, 1968, 21, nr. 1, p. 38.

<sup>25</sup> Toate aceste hotărâri cuprinse în anatefter pentru anul 1695 sunt însă valabile pentru toată perioada de care ne ocupăm. Constantin Brâncoveanu nu face decât să reglementeze o stare de fapt pentru a avea o evidență a activității comerciale și a urmării în felul acesta încasarea veniturilor cuvenite din comerț. Așa se explică de ce va lua măsuri severe împotriva celor ce fac comerț în ascuns, la casele lor și nu vin în târg să-și vândă mărfurile numai în locurile dinainte stabilite.

<sup>26</sup> Lehr, Lia, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în secolele XVI-XVII*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, p. 234.

jder, în valoare de 520 galbeni, și primesc drept garanție că vor primi banii pentru obiectele vândute satul Putineiu cu rumâni<sup>27</sup>.

Printre persoanele care dau bani cu împrumut găsim numeroși mari boieri. Ei își acordă reciproc împrumuturi, ajutându-se să-și plătească datoriile făcute la negustorii și cămătarii turci sau pentru orice altă „nevoie” a lor, de orice natură ar fi. Stoica mare comis dă cu împrumut lui Ignat clucer la 30 ianuarie 1671 suma de 320 ughi<sup>28</sup>, iar la 5 februarie 1680 împrumută lui Luca din Balotești suma de 100 taleri<sup>29</sup>. Interesante sunt condițiile în care acordă el împrumuturile și mai ales în primul caz. La încheierea zapisului stabilește o dobândă de 20%; dobânda se va dubla dacă trece termenul de șase luni și până la încheierea anului. Dacă nici atunci banii nu sunt restituiți, se va pune un zălog, iar munca efectuată de rumâni va fi socotită drept dobândă. Condițiile stabilite dovedesc preocuparea de a scoate maximum de profit din banii dați cu împrumut.

Sunt unele familii boierești, ca de pildă, familia Cantacuzino, familia Dudescu, familia Băleanu și altele, în care găsim mai mulți membri care dau bani cu împrumut în mod destul de frecvent. O familie care va da cu împrumut sume mari de bani este familia Leurdeanu. Stroe Leurdeanu mare vistier va da cu împrumut nu mai puțin de 93130 aspri, iar fiul său Eustratie, al doilea vistier și mai târziu mare postelnic, va da împrumuturi în valoare de 832 ughi sau 166400 aspri<sup>30</sup>.

Zapisele rămas fiind destul de puțin numeroase și disparate, nu putem spune în mod sigur, în toate cazurile, dacă cei ce acordau împrumuturi o făceau în mod permanent sau nu. Singurul pe care putem să-l urmărim mai îndeaproape și să spunem cu precizie că acordarea de împrumuturi constituie pentru el o îndeletnicire permanentă, având ca scop strângerea unei averi cât mai mari, alcătuirea unor întinse proprietăți, este Tudoran paharnic din Aninoasa, care ajunge apoi clucer, mare clucer și mare agă. Din 1675 găsim menționat și sub numele de Tudoran clucer din Costești. Timp de aproape 20 ani, între anii 1655 și 1676, Tudoran dă cu împrumut în 21 de cazuri nu mai puțin de 206000 aspri (1033 galbeni).

---

<sup>27</sup> B. A. R., *Pечеți*, 186, orig. slav.

<sup>28</sup> A. N. R. București, m-rea Radu-Vodă, XVII/9, orig. rom.

<sup>29</sup> *Idem*, ms. 1175, f. 41v, copie rom.

<sup>30</sup> Printre cei ce împrumută de la Stroe Leurdeanu se numără: Albu logofăt din Lăngești, Stanciu din Câmpulung, Voico, fiul lui Simion pitar, și Udrea postelnic din Găești etc., iar de la Eustratie se împrumută Petre clucer, satul Fieni și alții.



Tudoran dă cu împrumut de cele mai multe ori țăranilor, dar, în același timp, acordă împrumuturi și unor orășeni, mici boieri, unii rudă cu el, constituindu-și o întinsă proprietate unitară la Izvorani, Aninoasa, Berivoiești, Costești etc. Dacă nu poate obține unele ocini pe această cale, le cumpără, ca să nu permită altora să pătrundă în mijlocul proprietăților lui. El împrumută fie cu dobândă, fie pe bază de zalog și, atunci când dă banii fără a primi nici o garanție în schimb, pentru „binele făcut” i se dau locuri sau țigani, care de fapt nu sunt altceva decât tot un fel de dobândă, sub altă formă. Când nu are momentan bani lichizi, se împrumută la rândul său în altă parte sau vinde ceva marfă pentru a-și procura suma necesară și a face astfel față acestei îndeletniciri care îi aduce atâtea profituri<sup>31</sup>. Acest lucru dovedește o dată mai mult că pentru Tudoran a da bani cu împrumut nu este ceva întâmplător, ci constituie o activitate permanentă.

Din cele relatate mai sus putem trage concluzia că Tudoran din Aninoasa era, în acea perioadă cel mai important om de afaceri ce da bani cu împrumut.

Și alți membri ai familiei sale dau bani cu împrumut: bunicul, unchiul, un cumnat etc. Tudoran sluger și apoi pitar, din Vlădești, tatăl lui Pârvu Vlădescu mare vistier și al lui Badea mare paharnic, bunicul lui Tudoran din Aninoasa, este primul membru al familiei care dă bani cu împrumut. Radu Crețulescu, cumnatul lui Tudoran, dă cu împrumut, în perioada 1656-1670, suma de 359 ughi, adică 71800 aspri. Ceilalți membri ai familiei dau cu împrumut sume mai mici<sup>32</sup>.

În nevoile de capital pentru dezvoltarea industriei care tindea să treacă din faza atelierelor manufacturiere în aceea a întreprinderilor mecanice, brașovenii s-au adresat pentru credite și lumii feudale din Principatul vecin, care în condițiile de viață de acolo se găsea în faza acumulării primitive și în condițiile unei greutate de plasamente. Spre sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, se găsea în mari greutate financiare însăși comunitatea Brașovului – cetatea greu încercată prin înăbușirea revoltei cizmarilor din mai 1688<sup>33</sup> și prin incendiul din 1689; supusă apoi unei stoarceri metodice din partea noii instauratei stăpâniri habsburgice, fie prin

<sup>31</sup> La 20 decembrie 1675 Tudoran împrumută „di la alții ughi 40” și îi dă lui Antonie vătaf din Prădilești, jud. Dâmbovița, care îi solicitase un împrumut. Dobânda cerută este de 20/ pe an (A. N. R. București, Mitrop. Buc., XLIX/5, orig. rom.). Când, la 21 august 1655, a trebuit să-i dea lui Negoită Văcărescu 187 ughi, nu avea această sumă și a luat-o de la Bălan negustor, pentru niște ceară ce urma să i-o livreze mai târziu (A. N. R. București, Mitrop. Țării Rom., LIV/1, orig. rom.).

<sup>32</sup> L. Lehr, *Camăta în Țara Românească până în sec. XVIII*, „Revista de Istorie”, t. 41, 1988, nr. 5, p. 699.

<sup>33</sup> I. Crăciun, *Răzvrătirea sașilor din Brașov la 1688*, în *SMIM*, vol. I, p. 199-212.

impozite și biruri, fie prin împrumuturi forțate, ca și prin obligația de a întreține garnizoane numeroase în oraș și district.

În condițiile acestea patriciatul orășenesc al Brașovului și conducerea diferitelor sate din Țara Bârsei au făcut substanțiale apeluri la creditele pe care le putea pune la dispoziția lor, în afară de cei din țară<sup>34</sup>, domnul și boierii din Muntenia.

În epoca aceasta, cu toate schimbările de domni, o conducere aproape neconținută în Țara Românească o aveau Cantacuzinii, fie prin domnii tutelați de dâșii, cum a fost cazul cu acel Antonie Vodă din Popești, fie prin conducerea directă a lui Șerban Cantacuzino și mai apoi a nepoților săi Constantin Brâncoveanu și Ștefan Cantacuzino<sup>35</sup>.

Astfel putem deduce din zapisul de împrumut al funogiului și consiliului sătesc din Hălchiu cu data de 15 mai 1698, care într-o nevoie de bani ia sub formă de împrumut de la Gheorghe Cantacuzino, fiul lui Șerban Vodă, suma de 320 florini ungurești că cei din Hălchiu se obligau să plătească datoria peste 6 luni "la Crăciunul nostru ce vine acum la iarnă", se spune în act; pentru bani se obligau să dea dobândă 15 găleți de ovăz și 10 care de fân<sup>36</sup>.

O sumă mult mai mare pentru epocă – 3000 de taleri – împrumută conducerea orașului în mai 1706 de la cantacuzinii Constantin Stolnicul, Mihai Spătarul și Șerban biv paharnic. Actul de împrumut păstrat în original în limba română vorbește de condițiile vitrege în care orășenii au fost siliți să facă apel la creditul prietenilor lor boierii cantacuzini din Țara Românească: „*Precum să se știe că într-acest an 1706 cu multe grele aflându-se cetatea noastră împresurată coborând la toți de obște aceștia din statul cel tulburat și ticălos al țării și având mare lipsă de bani pentru chivernisirea trebilor noastre celor de obște, îndrăznim preteșugului și bunătății dumnealor cei de multă vreme nouă dovedite, am alergat la dragostea și grația dumnealor, cerând cu plecăciune îndatori taleri 3000*”. Pentru banii luați se obligă a plăti dobânzile obișnuite și pun zălog Satul Lung de la Săcele. Semnează actul judele Andreas Reter,

<sup>34</sup> Prin 1707 guvernatorul Transilvaniei sugera curții aulice ideea de a recurge pentru nevoile bănești necesare întreținerii aparatului militar în condițiile răscoalei curuților, când siguranța drumurilor era periclitată, la împrumuturi de sume mari, 10000 florini, de la marele negustor Zacharia din Compania grecească și suma de 20000-30000 florini de la companiile grecești din Brașov și Sibiu (Giurescu – Dobrescu, *Regeste și documente privitoare la Constantin Brâncoveanu*, Buc., 1907, p. 167, nr. 271).

<sup>35</sup> C. A. Stoide, C. T. Jiga, *Cantacuzinii și Brâncoveanu, creditorii ai Brașovului*, în *Anuarul de Institutul de Istorie din Cluj*, 1962, 5, p. 234.

<sup>36</sup> C. A. Stoide, *Noi documente brașovene*, în *Revista Arhivelor*, VII, I, 1946, studiu introd., p. 91 și doc. publicat în extenso p. 105, doc. nr. 9.

projeudele George Jekel, proquestorul Baros Seuler, împreună cu întregul Magistrat<sup>37</sup>.

### Bibliografie:

*Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele statului*, vol. IV, 1633-1639, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Doina Duca-Tinculescu, Silvia Vătafu-Găitan, București, 1981; vol. V, 1640-1644, întocmit de Marcel Ciucă, Doina Duca-Tinculescu și Silvia Vătafu-Găitan, 1985; vol. VI, 1645-1649, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă și Silvia Vătafu-Găitan, București, 1993; vol. VII, 1650-1653, întocmit de Marcel Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan și Melentina Bâzgan, 1999; vol. VIII, 1654-1658, întocmit de Marcel-Dumitru Ciucă, Silvia Vătafu-Găitan, Dragoș Șesan, Mirela Comănescu, București, Arhivele Naționale ale României, 2006, 235 p.

*Călători străini despre Țările Române*, vol. IV, București, 1972, întocmit de Maria Holban (redactor responsabil), Maria Matilda Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu și Ion Totoiu; vol. V, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu, București, 1973; vol. VI, București, 1976, întocmit de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Mustafa Ali Mehmed; vol. VII, București, 1980, îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu; vol. VIII, București, 1983, întocmit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru și Paul Cernovodeanu.

Crăciun Ion, *Răzvrătirea sașilor din Brașov la 1688*, în *SMIM*, vol. I, p. 199-212.

Georgescu, Florian, Cernovodeanu P., Cristache-Panait, Ioana, *Documente privind istoria orașului București*, Sfatul Popular al Capitalei, Muzeul de Istorie a orașului București, 1960.

Giurescu D. C., *Anatefterul. Condica de porunci a vistieriei lui Constantin Brâncoveanu*, *SMIM*, 1962, 5, p. 353-504.

Iorga, Nicolae, *Despre Cantacuzini. Studii istorice basate în parte pe documentele inedite din archiva d-lui G. Gr. Cantacuzino*, București, Inst. de arte grafice și Editura. Minerva, 1902.

Lehr Lia, *Aspecte urbanistice și forme de proprietate în orașele Moldovei și Țării Românești (secolele XVI-XVII)*, în „Revista de istorie”, tom 33, nr. 1, 1980, p. 63-80.

*Idem*, *Camăta în Țara Românească până în sec. XVIII*, „Revista de Istorie”, t. 41, 1988, nr. 5, p. 693-715.

*Idem*, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului XVI și prima jumătate a secolului XVII*, în „Studii și materiale de istorie medie”, IV, 1960, p. 223-304.

*Idem*, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea*, *Studii Rev. Ist.*, 1968, 21, nr. 1, p. 29-51.

<sup>37</sup> C. A. Stoide, *op. cit.*, Introducere, p. 92-93 și doc. nr. 14, p. 108-110.

Lehr Lia, *Organizarea administrativă a oraşului Târgovişte în secolele XVI-XVII*, Valachica, 1972, 3, p. 155-170.

Potra, George, *Documente privitoare la istoria oraşului Bucureşti (1639-1800)*, Bucureşti, Ed. Acad., 1982.

*Idem*, *Tezaurul documentar al judeţului Dâmboviţa (1418-1800)*, Vol. I, Bucureşti, Comitetul de cultură şi educaţie socială al jud. Dâmboviţa, 1972.

Stoicescu Nicolae, Moisescu Cristian, *Târgoviştea şi monumentele sale*, Buc., 1976.

Stoicescu Nicolae, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din Bucureşti*, Ed. Acad. R.P.R., 1961.

Stoide, C. A., Jiga, C. T., *Cantacuzinii şi Brâncoveanu, creditorii ai Braşovului*, *Anuar. Inst. Ist. Cluj*, 1962, 5, p. 233-238.